

ΩΣΑΝΝΑ

«Blockbuster» τη χαρακτηρίζει η αυστηρή «Telegraph». Με τέσσερα αστεράκια στα πέντε την αξιολογούν οι έγκυροι «Times». Τα προπληρωμένα εισιτήρια κάνουν φτερά. Οι ουρές μέρα με τη μέρα μεγαλώνουν και οι επισκέπτες μέσα στις αίθουσες της Royal Academy of Arts στριμώχνονται μπροστά στις προθήκες με βουλιμική διάθεση. Είναι η στιγμή που το Βυζάντιο –μέσα από την έκθεση «**Byzantium**»– κατακτά το Λονδίνο.

ΤΟ BYZANTIO ΚΑΤΑΚΤΑ ΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΙΡΗ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

Tυπικά διαθέτει όλα τα προσόντα. Περισσότερα από 400 αριστουργήματα βυζαντινής τέχνης συνθέτουνται μεγαλύτερη έκθεση που έχει πραγματοποιηθεί στην Ευρώπη τα τελευταία 50 χρόνια με θέμα το Βυζάντιο. Ψηφιδωτά, τοιχογραφίες, έργα γλυπτικής σε χαλκό, μάρμαρο, ελεφαντοστό και στεατίτη, δημιουργίες μεταλλοτεχνίας, εικονογραφημένα χειρόγραφα, φορπτές εικόνες και κοσμήματα έχουν μετακομίσει από την Ευρώπη, την Αίγυπτο και τις Ηνωμένες Πολιτείες στην καρδιά του Λονδίνου για να διηγηθούν 11 αιώνες ιστορίας: από τα εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης (330) έως την άλωση (1453).

Επί της ουσίας, όμως, για ποιο λόγο να επισκεφθεί κάποιος σήμερα μια έκθεση για το Βυζάντιο; «Για δύο βασικούς λόγους», εξηγεί η καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Θεοσαλίας και συνεπιμελήτρια της έκθεσης Μαρία Βασιλάκη (μαζί με τον καθηγητή στο Ινστιτούτο Courtauld του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, Ρόμπιν Κόρμακ). «Δεδομένου ότι ζούμε σε μια εποχή που τα θέματα θρησκείας βρίσκονται με θετικό ή αρνητικό τρόπο στην επικαιρότητα, η έκθεση «Byzantium» προσφέρει την ευκαιρία στον επισκέπτη να δει την τέχνη μιας αυτοκρατορίας, στην οποία κοσμική και εκκλησιαστική εξουσία συνυπήρχαν. Πρόκειται για μια τέχνη με έντονο θρησκευτικό χαρακτήρα, γεγονός που ίσως οφείλεται στο ότι τέτοιου είδους έργα σώθηκαν

και έφτασαν ως τις μέρες μας είτε στο ότι είχαν παραχθεί σε μεγαλύτερο ποσοστό. Ένας ακόμα λόγος, πιο πρακτικός, είναι πως παρουσιάζονται έργα από 72 διαφορετικά ιδρύματα, από 20 και πλέον χώρες. Συγκεντρωμένα όλα αυτά τα αντικείμενα, είναι αδύνατον να τα δει κανείς ξανά όλα μαζί. Το ευρύ κοινό πάντως αντιμετωπίζει την έκθεση ως ένα μάθημα για το βυζαντινό πολιτισμό, για τον οποίο γνωρίζει ελάχιστα. Οι δε ειδικοί, ως μια ευκαιρία να ξανακοιτάζουν το Βυζάντιο και για το λόγο αυτό έχει προγραμματιστεί πλήθος διαλέξεων, που είναι ήδη sold out».

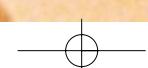
Βεβαίως, οι Βρετανοί δεν έχουν αφίσει μια τέτοια υπερπαραγωγή –που αποτελεί συνδιοργάνωση με το Μουσείο Μπενάκη και πραγματοποιείται με τη χορηγία των Ιδρυμάτων I. Κωστοπούλου, Σταύρου Νιάρχου, Α.Γ. Λεβέντη – στην τύχη της. Ο αρχάγγελος Μιχαήλ –από τα highlights της έκθεσης– εμφανίζεται ως... όραμα στις σκάλες και τις αποβάθρες του μετρό και τους κόκκινους τηλεφωνικούς θαλάμους, ενώ τεράστια μπάνερ διαφημίζουν την έκθεση έξω από το κεντρικό κτίριο της Royal Academy.

«Το προφίλ των επισκεπτών είναι κυρίως άνθρωποι πλέκιας άνω των 40 και κατά βάση γυναίκες, ενώ το Σαββατοκύριακο κυριαρχούν οι τουρίστες», λέει στον «T» η Ελληνίδα Μαρία Μπουρίκα, φύλακας στη Royal Academy εδώ και έξι χρόνια. «Δείχνουν ενθουσιασμένοι. Ειλικρινά ούτε εμείς περιμέναμε τόση ανταπόκριση».

Κάτω από τον υποβληπτικό φωτισμό και μέσα από τα ►

ΤΟ ΔΙΣΚΟΠΟΤΗΡΟ ΠΟΥ ΉΤΑΝ... ΦΩΤΙΣΤΙΚΟ!

Για πρώτη φορά το Δισκοπότρο της Αντιοχείας (500-550) από επιχρυσωμένο ασήμι μγαίνει από τις προθήκες του Μπροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης για να ταξιδέψει στο Λονδίνο και στην έκθεση-αφιέρωμα «Byzantium 330-1453». «Την ιστορία του θα την ζήλευε και ο Νταν Μπράουν. Το Δισκοπότρο της Αντιοχείας, που ο θρύλος ήθελε να ήταν το δισκοπότρο του Μυστικού Δείπνου, ήταν πιθανότατα... φωτιστικό!» λέει η καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και συνεπιμελήτρια της έκθεσης Μαρία Βασιλάκη.

ΩΣΑΝΝΑ

ΑΙΓΑΕΛΟΣ ΑΠΟ ΣΜΑΛΤΟ

Αποκορύφωμα της υψηλής τέχνης του σμάλτου θεωρείται η εικόνα του αρχάγγελου Μιχαήλ. Λίγο πριν την άλωση του 1204, οι Κωνσταντινουπολίτες τεχνίτες είχαν εξελίξει τόσο πολύ την τεχνική τους, που πλέον μπορούσαν να φτιάχνουν ανάγλυφες μορφές από γυαλί.

χρυσά κοσμήματα, τα περίτεχνα ψηφιδωτά, τα ασημένια κουτάλια και τα ταπεινά κεραμικά μπορεί ο επισκέπτης να διαπιστώσει πως Βυζάντιο δεν σήμαινε μόνο δεσποτικούς και διεφθαρμένους πγέτες, ευνούχους, ίντριγκες και γραφειοκρατία, όπως πιθανόν έχει καθιερωθεί στη συνείδηση των περισσότερων. Αντιθέτως, επιχειρείται να αναδειχθεί ο ρόλος του ως συνδετικού κρίκου ανάμεσα στην αρχαιότητα και την Αναγέννηση, καθώς είναι ορατές οι αρχαιοελληνικές επιρροές μέσα στο νέο χριστιανικό κόσμο που αναδείχθηκε στη νέα αυτοκρατορία. Και όλα αυτά μέσα από έργα λαμπτερά –αν και στριμωγμένα– σε μια έκθεση που έχει διάθεση να δείξει πως βυζαντινή τέχνη δεν είναι μόνο η θρησκευτική. Και βεβαίως η φημισμένη βυζαντινή διπλωματία κρατά και εδώ πρωταρχικό ρόλο. Από-

δειξη πως, για να αποφευχθούν παρατράγουδα, δεν αναφέρονται οι χώρες προέλευσης των εκθεμάτων, αλλά οι πόλεις. Και έτσι διπλωματικά απεφεύχθη ο σκόπελος του FYROM ή Μακεδονίας με την Αχρίδα!

Το Άγιον Όρος και η Τουρκία δεν συμμετέχουν

Last but not least (που λένε και οι Άγγλοι), η Μονή Σινά, από τα ελάχιστα «ζωντανά» κομμάτια του Βυζαντίου ως τις μέρες μας, αποχαιρετά τους επισκέπτες με εννέα αριστουργηματικές εικόνες, ορισμένες εκ των οποίων –όπως οι εικόνες του επιστυλίου του τέμπλου– βγαίνουν για πρώτη φορά από το μοναστήρι της Αγίας Αικατερίνης. «Πρόκειται για εννέα από τις 2.500 και πλέον εικόνες που βρίσκονται στη μονή από τον 6ο αιώνα που ιδρύθηκε μέχρι σήμερα», εξηγεί στον «Τ» ο σκευοφύλακας του μοναστηριού, πατέρας Πορφύριος, που συνοδεύει τις πολύτιμες εικόνες στο Λονδίνο. «Βυζάντιο και Μονή Αγίας Αικατερίνης, ξέρετε, συνυπάρχαν μόνο για έναν αιώνα. Όταν το Βυζάντιο έχασε την Αίγυπτο τον 7ο αιώνα, η μονή αποσύστηκε και κατάφερε να επιβιώσει διότι ίσως είναι η μοναδική που διαθέτει και τζαμί απέναντι από το καθολικό της. Το μοναστήρι εξακολουθεί και υπάρχει λοιπόν επειδή οι μοναχοί κινούνται διπλωματικά και βγαίνουν προς τα έξω. Δεν βγάζουμε τις εικόνες στη γύρα, αλλά διατηρούμε επαφή με τον κόσμο κι έτσι όχι μόνο εξασφαλίζουμε την επιβίωση του μοναστηριού, αλλά και το να μας λαμβάνουν σοβαρά υπόψη».

Την ίδια πολιτική όμως δεν φαίνεται να ακολουθούσαν οι Μονές του Αγίου Όρους, των Μετεώρων και της Πάτμου, που παρά τις επίμονες προσπάθειες των επιμελητών της έκθεσης αρνήθηκαν να δώσουν το «παρών» στο Λονδίνο – για δικούς της λόγους καθεμιά, εξηγεί η

ΙΗΣΟΥΣ ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟΣ

Οδύσσεια πέρασε η συγκεκριμένη μικροψηφιδωτή εικόνα του 1300 μετον Χριστό σε Άκρα Ταπείνωσης. Το 14ο αιώνα στέλνεται στη Μονή Σινά και κοσμείται με παράσταση της Αγίας Αικατερίνης και η πίσω όψη της, ενώ αργότερα την κλέβει Ιταλός προσκυνητής. Έχοντας τύψεις, τη δωρίζει στην εκκλησία του Τίμιου Σταυρού στην Ιερουσαλήμ. Εκεί παίρνει τη σημερινή της μορφή με το πλαίσιο, στο οποίο φυλάσσονται λείψανα αγίων.

ΘΕΟΣ ΚΑΛΕΙ ΜΩΥΣΗ, ΟΒΕΡ!

Η εικόνα του Μωυσή –μορφή άμεσα συνδεδεμένη με το όρος Σινά–μπροστά στην καιόμενη βάτο να παραλαμβάνει τα δέκα Εντολές χρονολογείται στα τέλη του 12ου αιώνα. Είναι μια από τις εννέα που ταξίδεψαν από τη Μονή της Αγίας Αικατερίνης του Σινά (άθικτη από τον 6ο αιώνα, οπότε την ίδρυσε ο Ιουστίνιανός) που αποχαιρετά τους επισκέπτες της έκθεσης.

Η έκθεση σε αριθμούς

400

αντικείμενα

94

από την Ελλάδα

5

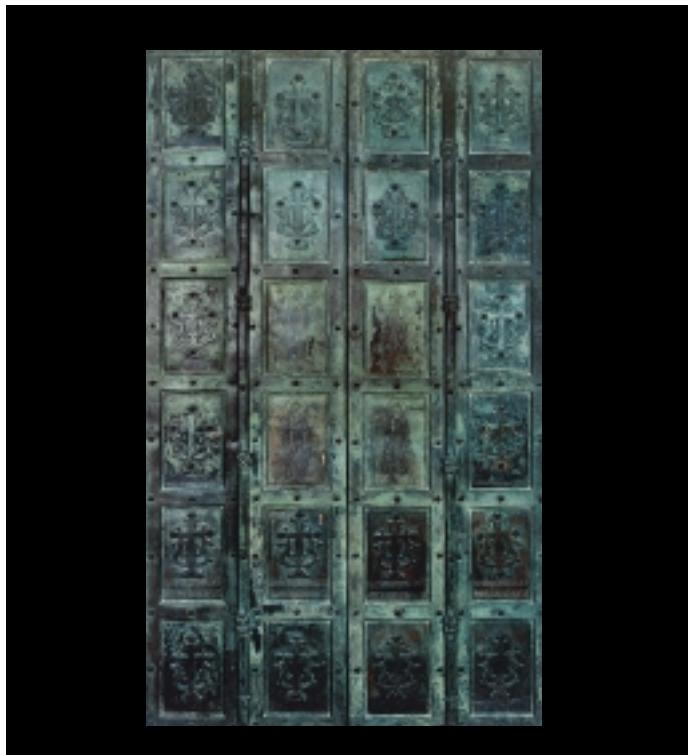
χρόνια προετοιμασία

100

βυζαντινολόγοι
συνεργάστηκαν
για τον κατάλογο

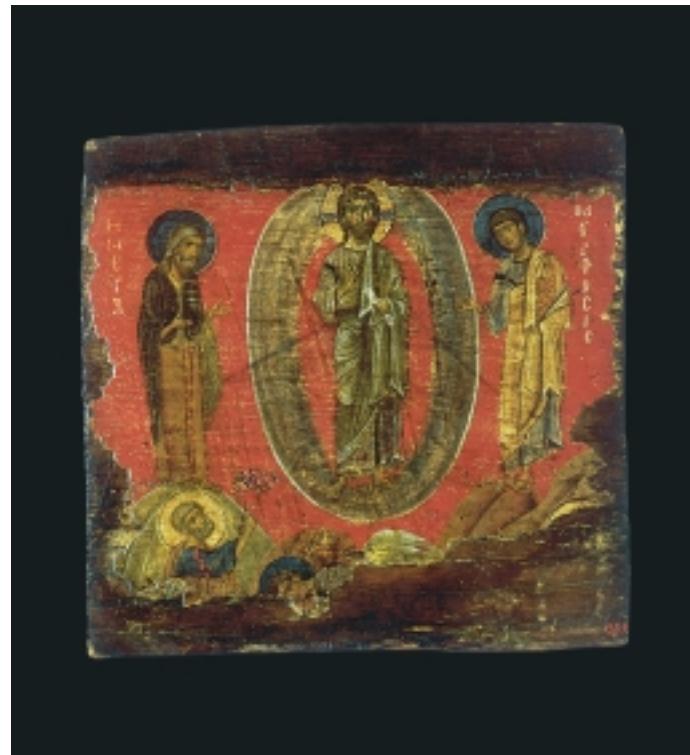
12.000

επισκέπτες
το πρώτο
Σαββατοκύριακο

ΒΑΡΥΤΙΜΗ ΩΡΑΙΑ ΠΥΛΗ

Βυζάντιο σε χρήση επί 921 χρόνια. Απόδειξη, οι πόρτες της εκκλησίας του San Salvatore de Bireto στο Ατράνι της Ιταλίας. Οι ορειχάλκινες πόρτες του 1087 παραγγέλθηκαν στην Κωνσταντινούπολη από κάποιον πιστό, ονόματι Πανταλέων, όπως λέει η χαραγμένη επιγραφή, για να σώσει την ψυχή του. Βρίσκονται ακόμη στην εκκλησία και αποτελούν μία ακόμη απόδειξη της απήκσης που είχε η κωνσταντινουπολίτικη τέχνη και εκτός των ορίων της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ: ΩΣΕΙ ΠΑΡΟΥΣΑ

Μπορεί επισήμως το Άγιον Όρος να αρνήθηκε τη συμμετοχή του στην έκθεση, όμως η αγιορείτικη τέχνη είναι παρούσα στη Royal Academy of Arts. Εδώ, η μία από τις δύο εικόνες που παρουσιάζονται προέρχεται από το Ερμιτάζ της Αγιας Πετρούπολης, απεικονίζει τη Μεταμόρφωση, χρονολογείται στις αρχές του 12ου αιώνα και εικάζεται πως ανήκε σε τέμπλο εκκλησίας. Αν και η παρούσα μεταφέρθηκε στη Ρωσία περί το 1860, αντίστοιχες του ίδιου εργαστηρίου βρίσκονται στη Μονή Βατοπεδίου.

Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η χάλκινη πρωτομή του Μεγάλου Κωνσταντίνου αποτυπώνει ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του, όπως το γωνιώδες πιγούνι, τη μακριά γαμψή μύτη, τα τοξωτά φρύδια. Φιλοτεχνημένη λίγο πριν από τη εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης, το 330, απεικονίζει τον ιδρυτή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ως Ρωμαίο αυτοκράτορα με διάδημα.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΠΟΧΕΣ

Τρεις διαφορετικές εποχές συναντώνται στο στέμμα του 9ου αιώνα του Λέοντος του Σοφού (απεικονίζεται δεύτερος από αριστερά). Στον Άγιο Μάρκο, όπου καταλίγει μετά την ἀλώση του 1204, προσθέτουν ένα σπίλαιο από ορεία κρύσταλλο του 5ου αιώνα και ένα αγαλματάκι της Παναγίας, φιλοτεχνημένο το 13ο αιώνα.

ΩΣΑΝΝΑ

ΤΟ ΠΙΟ ΔΙΑΣΗΜΟ ΛΙΒΑΝΙΣΤΗΡΙ

Κομψοτέχνημα, το διάτρπτο θυμιατήρι ἔνα από τα πλέον διάσημα ἐργά της ἐκθεσης-αντιγράφει πιθανόν το ναό των Αγίων Αποστόλων της Κωνσταντινούπολης. Ὄπως πολλά από τα εκθέματα, λεπλατίθικε ενδεχομένως από τους σταυροφόρους κατά την ἀλωση της Πόλης το 1204 και κατέληξε στο θησαυρό του Αγίου Μάρκου.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΔΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

Βυζαντίο δεν σημαίνει μόνο εικόνες και θρησκευτική τέχνη. Το μάλλινο-λινό παιδικό παλτουδάκι και τα δερμάτινα σανδαλάκια -φροντισμένα και ακριβά για την εποχή- αποκαλύπτουν πυχές της κοσμικής ζωής και της καθημερινότητας των Βυζαντινών.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ

Δύσκολο το εγχείρημα να παρουσιαστεί η εικονομαχία. Βοηθός, το ψαλτήρι του Θεοδώρου από τον 11ο αιώνα, οι μικρογραφίες του οποίου αντιμετωπίζουν με σκωπικό τρόπο τα γεγονότα δύο αιώνες μετά. Και ο εικονομάχος πατριάρχης που ασβεστώνει την εικόνα του Χριστού είναι εξίσου αμαρτωλός με τους στρατιώτες που τον πότισαν με χολή.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΟΜΟΔΙΝΟ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

Τι γύρευε στην κρεβατοκάμαρα του Λέοντος ΣΤ' του Σοφού (866-912) ένα κιβωτίδιο από ελεφαντοστούν με σκηνές όπως η Αρπαγή της Ευρώπης, η Θυσία της Ιφιγένειας, αλλά και διονυσιακές κραιπάλες; Προφανώς, σε μια κοινωνία όπου κυριαρχούσε π θρησκευτική τέχνη, ένας αυτοκράτορας μπορούσε ιδιωτικώς να εμπνέεται από την κλασική αρχαιότητα.

κ. Βασιλάκη. «Το κενό του Αγίου Όρους έχει εν μέρει καλυφθεί από αγιορείτικες εικόνες που ανίκουν στις συλλογές του Βυζαντινού Μουσείου της Αθήνας και του Ερμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης. Τις υπόλοιπες απουσίες δεν τις αντιλαμβάνεται ο επισκέπτης».

Απούσα είναι και η Τουρκία, διότι ο αρχαιολογικός νόμος της επιβάλλει την παρουσία εκπροσώπου της χώρας στο Λονδίνο καθ' όλη τη διάρκεια της έκθεσης, το κόστος της οποίας κρίθηκε αβάσταχτο από τους διοργανωτές. «Ενα μήνα πριν από τα εγκαίνια οι Τούρκοι αναζητούσαν τρόπο να επανορθώσουν, αλλά ήταν πλέον πολύ αργά», λέει η κ. Βασιλάκη.

Αποθεωτικές οι πρώτες κριτικές

Η έκθεση στη Royal Academy όμως δεν έκλεψε, όπως φαίνεται, τις καρδιές επισκεπτών και μόνο. Και οι εφημερίδες είχαν τη δική τους καλή κουβέντα να γράψουν. «Blockbuster» χαρακτηρίζει την έκθεση ο Ρίτσαρντ Ντόρμεντ στη βρετανική «Telegraph». «Η καρδιά, η ψυχή και η πραγματική ιδιοφυΐα της βυζαντινής τέχνης βρίσκονται στα έργα που έγιναν για την εκκλησία και ιδιαίτερα στην καλλιτεχνική φόρμα που είναι ταυτόσημη με το Χριστιανισμό στη Δύση: την εικόνα», σημειώνει.

Τέσσερα αστεράκια (με άριστα τα πέντε) δίνουν οι «Times» διά της Ρέιτσελ Κάμπελ Τζόνοτον στην έκθεση. «Είναι μία από τις πλέον φιλόδοξες και πολύπλοκες εκθέσεις της Royal Academy», τονίζει. Στα αρνητικά σημειώνει τα περιορισμένα κείμενα που συνοδεύουν τα εκθέματα και το χαμπλό φωτισμό.

Διαφορετική είναι η προσέγγιση του «Economist», που εστιάζει περισσότερο στο κρίσιμο ζήτημα της πολιτιστικής συνέχειας του Βυζαντίου. «Κάποιοι από τους επισκέπτες στη Royal Academy θα απογοητευτούν. Παρακολουθώντας την παρουσίαση αντικειμένων από μια μεγάλη γκάμα, από τις ρωμαϊκές ταφόπλακες των τελευταίων ετών ως τα λιβανιστήρια του 11ου αιώνα και την ιταλο-κρητική θρησκευτική τέχνη, θα παρατηρήσουν ότι δίνεται έμφαση σε μερικές άλλες «συνέχειες» που εμμέσως υποτιμούν το Βυζάντιο. Εκείνο που φαίνεται πιας αναδεικνύουν δεν είναι ένας διαφορετικός πολιτισμός, αλλά ο άξιος συνεχιστής της αρχαίας Ρώμης που αργότερα έγινε άξιος πρόδρομος της Αναγέννησης».

Οι αναφορές και οι κριτικές της έκθεσης όμως δεν περιορίζονται στο βρετανικό Τύπο. Εντυπωσιακή είναι η πανευρωπαϊκή κάλυψη της έκθεσης, καθώς έχουν μέχρι τώρα δημοσιευτεί περισσότερα από 30 άρθρα και κριτικές, ενώ αναλυτικές αναφορές και σχόλια έχουν συμπεριλάβει στις σελίδες τους οι μεγαλύτερες εφημερίδες, όπως οι γαλλικές «Le Monde» και «Figaro», η ισπανική «El País», η γερμανική «Die Welt» και η πορτογαλική «O Público», ενώ πλέον θος είναι και τα διαδικτυακά άρθρα. ■

LINKS

<http://www.royalacademy.org.uk/exhibitions/byzantium>
<http://www.visitbritain.gr>

Byzantium

Γιατί αποφασίζουν να σταθούν στην ουρά έξω από τη Royal Academy of Arts για να δουν μια έκθεση αφιερωμένη στο Βυζαντιό; Και τι αποκόμισαν όσοι την είδαν; Δύο επισκέπτες που είδαν ήδη την έκθεση και δύο που περίμεναν για να βγάλουν εισιτήριο μοιράζονται με τον «Τ» τις εντυπώσεις και τις προσδοκίες τους.

INFO

«Byzantium
330-1453»,
Royal Academy of Arts,
έως 22 Μαρτίου.

«Ζωντανό παρελθόν»

ΣΙΡΑΕΪ | 51 | ΒΡΕΤΑΝΙΑ |

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Είναι ένα «ζωντανό» κομμάτι του παρελθόντος. Πλεονέκτημα της έκθεσης είναι ότι ακολουθεί χρονολογική σειρά και σε βοηθά να βάλεις τα πράγματα σε μια τάξη, ενώ μαθαίνεις και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, μελών μιας κοινωνίας στην οποία η εκκλησία είχε δεσποτικό ρόλο.

«Μια αυτοκρατορία»

ΚΑΤΕΡΙΝΑ | 26 | ΕΛΛΑΣΑ | ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ

Με ενδιέφερε να δω πώς προσεγγίζεται μια ολόκληρη αυτοκρατορία μέσα από μια έκθεση. Θεωρώ μεγάλη πηγή πρόκληση και βρίσκω το αποτέλεσμα ενδιαφέρον. Επιπλέον, δεν νομίζω πως θα έχω άλλη φορά την ευκαιρία να δω συγκεντρωμένα τόσο πολλά έργα.

«Θα μάθω»

ΑΜΙΝ | 32 | IPAN | ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΕ ΚΟΜΠΙΟΥΤΕΡ

Αν και κατάγομαι από τη Μέση Ανατολή, δεν ξέρω πολλά πράγματα για το Βυζάντιο και βρίσκω την έκθεση καλή ευκαιρία για να μάθω.

«Και δική μας ιστορία»

ΜΠΟΥΡΤΣΟΥ | 26 | ΤΟΥΡΚΙΑ | DESIGN MANAGER

Η έκθεση συνδέεται άμεσα με την ιστορία της πατριδας μου. Δεν ήξερα ότι δεν συμμετέχει η Τουρκία, αλλά δεν με απασχολεί. Το ότι εκτίθενται αντικείμενα της χριστιανικής λατρείας δεν είναι πρόβλημα, άλλωστε ήρθα να δω την ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.